

GRA ENDERA

**MATERIAŁY EDUKACYJNE
DLA SZKOŁY PODSTAWOWEJ, GIMNAZJUM
I SZKÓŁ PONADGIMNAZJALNYCH**

Szanowni Państwo,

Nowocześni nauczyciele szukają atrakcyjnych metod nauczania do zainteresowania uczniów nauką. Dysponują imponującymi podręcznikami, pokazami slajdów i kolorowymi tablicami, ale młode pokolenie żyjące w czasach rewolucji cyfrowej ma coraz większe wymagania.

A gdyby tak stworzyć kosmiczną lekcję?

Specjalnie dla nauczycieli, którym zależy na dopasowaniu lekcji do zainteresowań uczniów, stworzyliśmy program Kino Klasa, w ramach którego przygotowujemy materiały edukacyjne dla nauczycieli do najlepszych filmów granych w Państwa kinie.

W niniejszej broszurze prezentujemy konspekty lekcji dla szkoły podstawowej, gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych o elementach astronomii (na lekcje fizyki lub geografii) przygotowane przez utytułowanego popularyzatora nauki z Centrum Astronomicznego im. Mikołaja Kopernika, dr Stanisława Bajtlika.

Film *Gra Endera* to długo oczekiwana ekranizacja wśród młodych ludzi na całym świecie. Akcja dzieje się w kosmosie, gdzie główny bohater - Ender, zostaje wysłany do orbitalnej szkoły bojowej w celu przygotowania się do nadchodzących wyzwań ratujących planetę Ziemia.

Film na miarę *Gwiezdnych wojen* w inspirujący sposób pokazuje wszechświat i stanowi doskonałą okazję do zaproszenia uczniów na kosmiczną podróż do nauki astronomii.

Mamy nadzieję, iż dzięki programowi Kino Klasie uczniowie będą uczestniczyć w wydarzeniu kulturalnym, jakim jest wyjście do kina, w sposób świadomy i wartościowy, a kino stanie się zapalnikiem żywych dyskusji i niezapomnianych doświadczeń w Państwa klasie.

Zespół Monolith Films

Bohater filmu *Gra Endera* wypowiada słowa: „Kiedy poznaję przeciwnika na tyle, by go pokonać, natychmiast zaczynam go kochać”. Dla wielu uczniów fizyka to przeciwnik, tylko dlatego, że jej nie znają. Z chwilą gdy ją poznają na tyle, by się jej nie bać, pokochają ją. Trzeba im w tym pomóc. Przedstawiamy Państwu propozycje scenariuszy lekcji fizyki, które drogą prostych, atrakcyjnych doświadczeń sprawią, że fizyka już nie będzie dla uczniów przeciwnikiem, ale obiektem ciepłych emocji.

Dr Stanisław Bajtlik

Astrofizyk w Centrum Astronomicznym im. M. Kopernika
PAN w Warszawie

SPIS TREŚCI

Informacja o filmie	5
Scenariusz lekcji przyrody/ geografii dla szkoły podstawowej	7
Scenariusz lekcji fizyki dla gimnazjum	9
Scenariusz lekcji fizyki dla szkół ponadgimnazjalnych	11

Opracowanie scenariuszy zajęć: Stanisław Bajtlik – astrofizyk w Centrum Astronomicznym im. M. Kopernika PAN w Warszawie, autor wielu publikacji popularnonaukowych, podręcznika do przedmiotu „Przyroda”, audycji radiowych i telewizyjnych.

INFORMACJE O FILMIE

Tytuł: Gra Endera (Ender's Game)

Premiera: 1 listopada 2013

Reżyseria: Gavin Hood (*Tsotsi* – Oscar za najlepszy film obcojęzyczny, *W pustyni i w puszczy* – 2,2 mln widzów w kinach)

Scenariusz: Gavin Hood (na podstawie książki Orsona Scotta Carda *Gra Endera*)

Obsada: Harrison Ford (*Paranoja*, *Indiana Jones*, *Gwiezdne Wojny*), Ben Kingsley (*Iron Man 3*, *Lista Schindlera*, *Gandhi*), Viola Davis (nominowana do Oscara za *Służące*), Abigaile Breslin (*Mała miss*)

Gatunek: science fiction / przygodowy

Czas trwania: 114 min.

Produkcja: USA 2013

Muzyka: Steve Jablonsky - zdobywca nagród BMI Film Music Award (*Transformers*) oraz dwukrotny współlaureat nagrody BMI TV Music Award (serial *Gotowe na wszystko*).

Dostępne wersje: z napisami lub z dubbingiem.

Oscarowa obsada i rozmach na miarę GWIEZDNYCH WOJEN.

Ekranizacja pierwszej części kultowej serii książek Orsona Scotta, cieszących się ogromną popularnością również w Polsce.

AKCJA FILMU

Jest rok 2070. Ziemskie centrum obrony realizuje tajny plan polegający na rekrutowaniu wyróżniających się dzieci i poddawaniu ich szkoleniu na wypadek inwazji nieprzyjaciela. Najlepszym spośród kadetów jest Andrew Wiggin zwany Enderem, który zostaje wysłany do orbitalnej szkoły bojowej by przygotować się do nadchodzących wyzwań.

WALORY EDUKACYJNE

Film jest doskonałą okazją do otwarcia w stronę cenionej przez młodzież i wykraczającej poza kanony lektur szkolnych – literatury science fiction. *Gra Endera* autorstwa Orsona Scotta Carda zdobyła najważniejsze nagrody w tej dziedzinie – Hugo i Nebulę. W filmie obserwujemy zmagania niezwykle uzdolnionego chłopca w jednostce szkoleniowej, składającej się z wybrańców z całego świata, gdzie główny bohater walczy ze swoimi słabościami, pokonuje trudności. Musi uwierzyć, iż to on został wybrany do uratowania swojej planety.

Andrew Wiggin to pozytywny bohater, z którym można się utożsamić. Ponadto w filmie kładziony jest nacisk na proces wykreowania idealnego przywódcy. Gdy zwierzchnicy Endera uczą go jak bezwzględnie, bez moralnych przemyśleń wykonywać rozkazy, nasz główny bohater zwraca uwagę na szacunek wobec podwładnych i potrzebie zrozumienia przeciwnika – może on wcale nie jest wrogiem?

NOTA O REŻYSERZE

Gavin Hood (ur. 12 maja 1963 w Johannesburgu) – południowoafrykański reżyser, autor scenariusza i reżyser ekranizacji powieści *W pustyni i w puszczy* z 2001.

W 2005 odebrał Oscara dla najlepszego filmu nieanglojęzycznego *Tsotsi*, którego był reżyserem i współscenarzystą. Reżyserował również film *X-men: Geneza – Wolverine*, który został stworzony na podstawie legendarnego komiksu amerykańskiego wydawnictwa Marvel (filii Walt Disney).

NOTA O AUTORZE KSIĄŻKI

Orson Scott Card (ur. 24 sierpnia 1951 w Richland) – amerykański pisarz science fiction i fantasy. Od 2005 roku wykłada na Uniwersytecie Południowej Wirginii. Popularność przyniosła mu powieść *Gra Endera*, za którą otrzymał prestiżowe literackie nagrody: Hugo i Nebulę. Rok później powtórzył te dwa osiągnięcia dzięki kontynuacji wątku w książce *Mówcy Umarłych*. Orson Scott Card jest autorem ponad 53 powieści, 68 opowiadań, 17 dramatów, wielu słuchowisk, esejów, a także sztuk teatralnych. Jego książki przetłumaczono na 16 języków.

SCENARIUSZ LEKCJI DLA KLAS SZKOŁY PODSTAWOWEJ

Temat: *Gnomon – najprostszy i najtańszy instrument astronomiczny*

Autor: Autor: dr Stanisław Bajtlik – astrofizyk w Centrum Astronomicznym im. M. Kopernika PAN w Warszawie

Odbiorcy: uczniowie II etapu edukacyjnego (szkoła podstawowa)

Możliwe wykorzystanie: lekcje przyrody i geografii

CELE LEKCJI

Poznawcze:

w nawiązaniu do pojawiających się często w filmach science-fiction problemu pomiaru czasu, proponujemy uczniom najstarszy, najtańszy sposób – zegar słoneczny.

FORMY PRACY

---

praca grupowa
praca indywidualna

METODY

---

pokaz multimedialny (opcjonalnie)
ćwiczenia praktyczne: budowa zegarów

CZAS

I godzina lekcyjna
Lekcja odbywa się po obejrzeniu przez dzieci filmu *Gra Endera*.

PRZYGOTOWANIE

Uczniowie powinni przygotować materiały do budowy zegara słonecznego:

- tekturkę (wymiary dowolne, najlepiej A4)
- patyk
- plastelinę lub taśmę klejącą do przytwierdzenia patyka do tekturki

ZADANIE DODATKOWE PRZED ROZPOCZĘCIEM ZAJĘĆ

Uczniowie otrzymują zadanie odnalezienia istniejących w okolicy zegarów słonecznych, ich opisanie i sfotografowania (o ile takie w danej miejscowości istnieją).

PRZEBIEG ZAJĘĆ

---

1. Wprowadzenie

Nauczyciel po projekcji filmu zwraca uwagę uczniów na problem pomiaru czasu. Ile lat minęło w Kosmosie?

2. Zadania

a) Nauczyciel dzieli klasę na kilka grup. Każda z nich ma przygotować odpowiedzi na pytania:

- Jak działa zegar słoneczny?
- Jak zbudować zegar słoneczny? (Do tekturki, na środku przytwierdzamy pionowo patyk. Zamiast patyka można przykleić pionowo do tekturki kartonowy trójkąt).

b) Nauczyciel przystępuje wraz z uczniami do budowy zegara, a uczniowie obserwują wskazania gnomonu.

Zegar umieszczamy w nasłonecznionym miejscu (np. na parapecie). Zaznaczamy sposób ułożenia zegara. Obserwujemy położenie cienia o pełnych godzinach i zaznaczamy położenie końca cienia patyka lub kartonowego trójkąta. Oznaczamy na kartoniku odpowiednią godzinę. W ten sposób już po jednym dniu powstaje zegar słoneczny. Zauważamy, że położenie końca cienia zmienia się nie tylko w ciągu dnia, ale także w ciągu roku – długość cienia zmienia się w kolejnych miesiącach.

Uczniowie odpowiadają na pytania:

- Jaką krzywą zakresła koniec cienia?
- Czy dałoby się porównać wyniki obserwacji z koleżankami/kolegami z innych miejscowości w kraju? Skąd biorą się różnice?

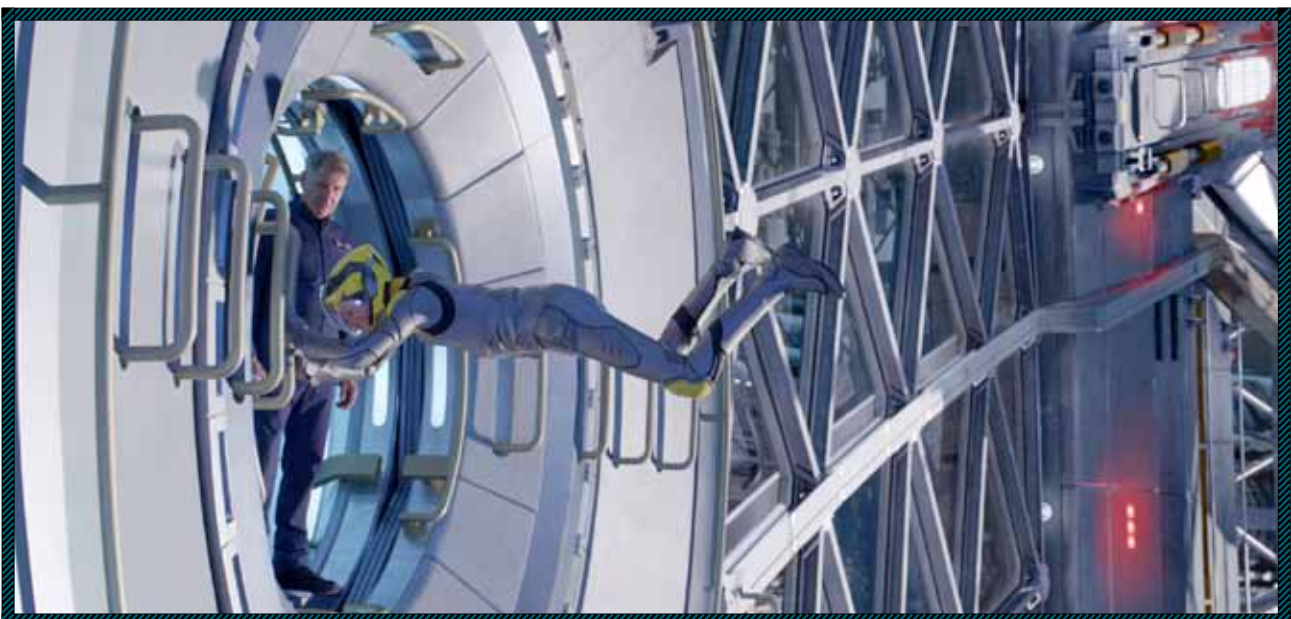
Nauczyciel przypomina uczniom podstawowe prawa ruchu Ziemi wokół Słońca, zjawiska dnia i nocy, pór roku.

c) Uczniowie projektują własne zegary słoneczne - o dowolnym kształcie, dowolnie skomplikowane. Wyjaśniają zarówno ruch cienia gnomonu, jak jego długość.

Podsumowanie:

- Zegar słoneczny działa w ten sposób, że położenie cienia zmienia się wskutek ruchu obrotowego Ziemi wokół własnej osi (powodującego pozorny ruch Słońca po niebie).
- Długość cienia zmienia się wskutek rocznego ruchu Ziemi wokół Słońca i nachylenia osi obrotu Ziemi do płaszczyzny orbity (ekliptyki).

Dodatkowo nauczyciel podsumowuje budowę Układu Słonecznego, ruchu Ziemi wokół Słońca i zegara słonecznego.

SCENARIUSZ LEKCJI DLA KLAS GIMNAZJUM

Temat: Ziemia – Błękitna Kropka

Autor: Autor: dr Stanisław Bajtlik – astrofizyk w Centrum Astronomicznym im. M. Kopernika PAN w Warszawie

Odbiorcy: uczniowie III etapu edukacyjnego (gimnazjum)

Możliwe wykorzystanie: lekcje fizyki

CELE LEKCJI

Poznawcze:

W nawiązaniu do pojawiających się często w filmach science-fiction obrazów Ziemi widzianej z Kosmosu, uczniowie zastanawiają się jak wygląda nasza planeta widziana z oddali. Można wykorzystać książkę popularnonaukową Carla Sagana *Błękitna kropka*.

FORMY PRACY

---

praca grupowa

praca indywidualna

METODY

---

pokaz multimedialny (lądowanie człowieka na księżycu – dostępne w Internecie)

ćwiczenia – rachunki prowadzone przez uczniów

CZAS

I godzina lekcyjna

Lekcja odbywa się po obejrzeniu przez dzieci filmu *Gra Endera*.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

I. Wprowadzenie

Nauczyciel po projekcji filmu zwraca uwagę uczniów na pojawiający się w filmach science-fiction motyw Ziemi widzianej z Kosmosu. Jak naprawdę wygląda nasza planeta widziana z oddali?

2. Zadania

a) Nauczyciel dzieli klasę na kilka grup. Każda z nich ma przygotować odpowiedzi i inne pytania:

- W trakcie zaćmienia Słońca tarcza Księżyca wydaje się być tak duża jak tarcza Słońca. Wiemy, że Księżyc jest o wiele mniejszy. Dlaczego tak się dzieje?

Odpowiedź: Średnica Księżyca jest około 400 razy mniejsza od średnicy Słońca. Jednak odległość Słońca od Ziemi jest około czterysta razy (pomiędzy 370 i 412 razy) większa niż odległość Księżyca od Ziemi. Stosując twierdzenie Talesa, można łatwo się przekonać, że to dlatego tarcza Księżyca jest na niebie tak duża jak tarcza Słońca.

- W trakcie transmisji z lądowania na Księżycu w rozmowach pomiędzy Centrum Kontroli Lotów w Houston, a astronautami występowały znaczne przerwy (można wykorzystać oryginalne filmy z lądowania, dostępne w Internecie). Czym je wytłumaczysz?

Odpowiedź: Prędkość światła - sygnały potrzebowały ponad 1 s na przebycie drogi w jedną stronę.

- Jak duża byłaby plamka utworzona przez Ziemię przechodzącą przed tarczą Słońca, obserwowana z Jowisza? Wynik wyraż w stosunku rozmiarów plamki do rozmiarów tarczy Słońca.

Nauczyciel przypomina uczniom podstawowe prawa geometrii oraz podaje odpowiednie dane astronomiczne.

(Średnica Słońca = 1,4 mln km, średnica Ziemi = 12742 km, średnica Księżyca = 3476 km, odległość Ziemia-Księżyc = ok. 400 tys. km, odległość Ziemia-Słońce = 149 mln km. Prawo Talesa).

Odpowiedź: Ponieważ średnica Ziemi jest około 109 razy mniejsza od średnicy Słońca, nasza planeta zakrywałaby mniej niż jedną dziesięciotysięczną powierzchni Słońca.

Podsumowanie:

- Uczniowie, rozwiązując zadania, poznają prawo perspektywy – przedmioty oddalone wydają się mniejsze. Ziemia nie jest wyjątkiem.
- Przypomnienie skal w Układzie Słonecznym.

SCENARIUSZ LEKCJI DLA KLAS SZKOŁY PONADGIMNAZJALNEJ

Temat: Laser – czy tylko miecz?

Autor: Autor: dr Stanisław Bajtlik – astrofizyk w Centrum Astronomicznym im. M. Kopernika PAN w Warszawie

Odbiorcy: Uczniowie IV etapu edukacyjnego (liceum)

Możliwe wykorzystanie: Lekcje fizyki

CELE LEKCJI

Poznawcze:

W wizji przyszłości *Gry Endera* broń, jakiej używa się do ćwiczeń jest bronią laserową. W nawiązaniu do pojawiającego się w filmach motywu „mieczy laserowych” i „dział laserowych”, przypomnienie czym jest laser i w jaki sposób, wykorzystując to urządzenie, można pokazać uczniom podstawowe prawa optyki.

FORMY PRACY

Praca grupowa

Praca zbiorowa

METODY

Pokaz multimedialny

Ćwiczenia oraz przeprowadzanie doświadczeń przygotowanych wcześniej przez uczniów.

CZAS

I godzina lekcyjna

I godzina uprzednich przygotowań

Roztwór należy przygotować z jednodniowym wyprzedzeniem

Lekcja odbywa się po obejrzeniu przez dzieci filmu *Gra Endera* reż. Gavin Hood

NALEŻY PRZYGOTOWAĆ

- Kilka wskaźników laserowych (wystarczą najtańsze, w cenie kilkunastu złotych)
- Lusterka
- Kilka latarek o dobrze skupionym świetle
- Dowolny aerozol (może być dezodorant)
- Najtrudniejsze: każda z grup powinna przygotować w akwarium roztwór nasycony soli (ok. 8 kg na litr wody – cena około 8 zł). Sól należy rozpuścić w wodzie i pozostawić w akwarium na 24 godziny, w miejscu, w którym naczynie nie będzie podlegało żadnym ruchom ani wstrząsom. Chodzi o to, by w wodzie ustalił się pionowy gradient stężenia roztworu. Doświadczenie należy przygotować z co najmniej jednodniowym wyprzedzeniem.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

I. Wprowadzenie

Nauczyciel po projekcji filmu zwraca uwagę uczniów na pojawiający się w filmach science-fiction motyw „laserowych mieczy” i „laserowych dział”. Powstają pytania: czy jest to realne? Czym jest laser? Jak można go wykorzystać do poznania podstawowych praw optyki?

2. Zadania

a) Nauczyciel przypomina uczniom prawo rozchodzenia się światła po liniach prostych, prawo załamania, prawo odbicia, prawo całkowitego wewnętrznego odbicia.

(Światło porusza się w taki sposób, by przebyta droga optyczna była jak najkrótsza. W jednorodnym powietrzu torem światła są linie proste. W ośrodku niejednorodnym, jak np. roztworze soli o różnym stężeniu w pobliżu dna i przy powierzchni, tor będzie zakrzywiony. Przy odbiciu od powierzchni kąt padania promienia jest równy kątowi odbicia. Przy przejściu przez granicę różnych ośrodków, promień światła ulega załamaniu. Przy przejściu z ośrodka gęstego (np. roztworu soli) do rzadkiego (np. powietrze), przy odpowiednim kącie padania może dojść do całkowitego wewnętrznego odbicia – promień pozostanie w roztworze – nie wydostanie się na powierzchnię. Ten kąt można wyznaczyć).

b) Nauczyciel dzieli klasę na kilka grup. Każda z nich ma przygotować proste doświadczenia związane z laserami i optyką.

Potrzebne są:

- kilka wskaźników laserowych
- lusterka
- dowolny aerozol
- akwarium z roztworem nasyconym
- kilka latarek – po jednej sztuce dla każdej grupy

UWAGA: PRZED ZAJĘCIAMI NAUCZYCIEL OSTRZEGA UCZNIÓW, ŻE W ŻADNEJ SYTUACJI NIE WOLNO KIEROWAĆ PROMIENIA LASEROWEGO W STRONĘ INNYCH OSÓB, A ZWŁASZCZA ICH TWARZY. SKIEROWANIE PROMIENIA W STRONĘ OKA MOŻE SPOWODOWAĆ TRWAŁE USZKODZENIE WZROKU!!!

Doświadczenie 1

Uczniowie przepuszczają przez pryzmat światło latarki – powstaje wielokolorowa plama. Następnie, przez ten sam pryzmat uczniowie przepuszczają światło wskaźnika laserowego – powstaje jednobarwna plamka.

Wniosek: w odróżnieniu od światła latarki, które jest wielobarwne – światło lasera jest monochromatyczne.

Doświadczenie 2

Uczniowie, pod kierunkiem nauczyciela sprawdzają prostolinijne rozchodzenie się światła. W tym celu przepuszczają promień wskaźnika laserowego przez obłok rozproszonego aerozolu z pojemnika z dezodorantem (wskazane częściowe przyciemnienie sali).

Następnie, śledząc w podobny sposób bieg promienia świetlnego uczniowie sprawdzają prawo odbicia promienia świetlnego od lusterka.

Wniosek: Uczniowie przekonują się, że kąt padania równa się kątowi odbicia.

Doświadczenie 3

Kolejny eksperyment polega na wpuszczeniu promienia przez boczną ścianę akwarium, pod kątem w stosunku do poziomu. Ponieważ stężenie roztworu soli jest różne na różnej głębokości, promień świetlny porusza się po torze zakrzywionym. Przy odpowiednim kącie nachylenia promienia w stosunku do poziomu obserwujemy całkowite wewnętrzne odbicie – promień odbija się od powierzchni roztworu i pozostaje w nim - nie wydostaje się na zewnątrz.

Podsumowanie:

- Dla fali światła kąt padania równa się kątowi odbicia;
- W ośrodku jednorodnym (np. powietrze) promienie światła poruszają się po liniach prostych;
- W ośrodku niejednorodnym tor promieni światła jest zakrzywiony i jego kształt wynika z gęstości ośrodka;
- Światło lasera jest światłem monochromatycznym (jednobarwnym), a światło latarki wielobarwnym;

www.kinoklasa.pl